

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 20. januarija 1855.

List 6.

V senožetih naših leži še veliko mertvega zaklada.

Od rastlin za suhe pašnike in senožeti.

(Dalje.)

2. Detelje in druge zelišča.

Razun rastlin, ki se prištevajo travam, in ktere smo ravno priporočevali, so še druge rastline, ktere ne spadajo v versto trav, pa so tudi za suh svet priporočila vredne. Te-le so:

1. Armán (*achillea millefol.*, gem. Schafgarbe). Posebno prijeten ovcam, tekne vsaki drugi živini in rad raste tudi v pusti zemlji. Cvetè mesca junija do jeseni in zraste pol do poldruega čevlja visok.

2. Divji grah (*astragalus glycyphyllos*, Tragant oder Süßklee) je hvale vredna rastlina na pašnikih. Dosti je bila ta zel že priporočana, pa pri vsem tem je še premalo obrajtana.

3. Marjetice (*bellis perennis*, Gänseblümchen) znane vsacemu, so dobro zelišče.

4. Navadna kumna (*carum carvi*, gemeiner Kümmel). Vsim živalim, če je ni v mervi preveč, je všečna in tečna; ker pa njene korenine globoko v zemljo segajo, raste veselo le v globokem svetu.

5. Kozja rutica (*gallego off.*, Geisraute) je mešana z drugimi rastlinami prav dobra klaja. Cvetè julija do septembra, zori večidel septembra; zraste 2 do 5 čevljev visoka.

6. Turška detelja, tudi sladka detelja ali petelinova glavica imenovana (*hedysarum onobrychis*, onobr. sativa, Esparzette oder türkischer Klee). Ta detelja je zlasti za govejo živino ena naj boljših detelj, ktera ima to lastnost, da se tudi na zlo suhem svetu dobro sponaša.

3. Pravi regrat (*taraxacum off.*, gem. Löwenzahn) je posebno dobra rastlina za tako imenovano spodnjo travo, ktera ima to zlahno lastnost, da krave po nji dobro molzejo in je tudi mleko dobro.

4. Stročnata detelja ali Marijni šolnici (*lotus corniculatus*, gelber Schotten-, Honig- oder Hornklee). Ta detelja se pogostoma nahaja na suhih pašnikih in je dobra. Cvetè junija do sept., zori avgusta do oktobra, zraste po poldrugi čevlj velika.

9. Nemška detelja, metelka (*medicago sativa*, Luzerne), je ena naj boljših detelj in je vredna, da se z drugimi travami zaseje na senožetih, ki imajo globoko zemljo, ker s svojimi koreninami globoko sega. Enega plemena s to je polžarca (*med. falcata*, Schnecken- oder Sichelklee), za suhe in prav puste pašnike kaj dobra detelja, ki cvetè že maja in zori septembra, in 1 do 4 čevlje velika zraste.

10. Terpotec, perpotec srednji in ozkoper-nati (*plantago media*, pl. lanceolata, Wegerich, Wegtritt breiter und spitzblätt.) na senožetih neprecenljiva spodnja trava, prijetna in tečna vsaki živini.

11. Korninšica ali pimpinelica (*poterium sanguisorba minor*, kleine Bibernelle, Pimpinelle) raste tudi na prav pustem in suhem svetu, in je za ovce dobra.

12. Hudičev ogriz (*scabiosa succisa*, Teufelsabbiss) in križnica ali grintova zel (*scabiosa arvensis*, Ackerscabiose) ste živini prijetna klaja, dokler ste mlade; prešiči rujejo radi nje korenine.

13. Gabez (*symphytum off.*, gemeine Schwarzwurz) je dobra klaja, če se z godej kosi, in živina ga le rada je, kadar je suh.

14. Kozji bradec (*tragopogon pratense*, Boksbart) je na senožetih z globoko zemljo izverstna klaja.

15. Detelja (*trifolium*, Klee) in sicer: rudeča detelja (*trif. pratense*, rother Klee), ki je z ovsulo ali pahovko za senožeti kaj dobra, — mala bela detelja (*trif. repens*, weisser Klee), ktera na pašnikih zavolj svoje dobrote vse druge prekosi in se tedaj za suhe gorate pašnike ne more dovelj priporočati; cvetè majnika do sept., zori julija do oktobra, zraste do 6 pavcov visoka; — bela gorska detelja; ta detelja zraste enmalo večja kot una in je tudi prav dobra; prav bi bilo, če bi jo na planinskih senožetih bolj obdelovali. Tudi veliko rumena detelja (*melilotus off.*, Melilothenklee, Steinklee) dá dobro klajo.

16. Grašica, in sicer tičja grašica (*vicia cracca*, Vogelwicke) in pa plotna grašica (*vicia sepium*, Zaunwicke) je tudi priporočila vredna.

(Dalje sledi.)

Važna novica za sadjorejce.

Čeravno imamo pri marsikterem lesovji gotove skušnje, da se dá pomnožiti po mladikah (natičih, Steklinge), če se odrezane v zemljo vtaknejo, — čeravno dalje vemo, da se vinska terta tudi po grubanji izreja, in da mladike murbnih dreves (kartudi gosp. Zalokar v „umnem kmetovanji“ zagotavlja) v vlažni zemlji rade primejo in berž ukoreninijo, je vendar dosihmal se skor sploh terdilo, da sadno drevje se ne dá po mladikah množiti. Čujmo tedaj, kaj je lani eden naj slavnih djanskih sadjorejcev sedanjega časa, gosp. F. J. Dochnahl v Kadolzburg-u na Parskem, v 16. zboru nemških kmetovavcev in gojzdnarjev v Nürnbergu na vprašanje odgovoril, ki je bilo takole zastavljeno: „kaj se je poslednje leta za povzdigo sadjoreje skusilo in znajdlo?“

„Naj imenitnša znajdba — je rekel Dochnahl — v sadjoreji poslednjega časa je množenje sadnega drevja po mladikah (natičih). Veliko se je že sem ter tje govorilo, da se tudi sadno drevje dá po mladikah pomnožiti, vendar ni nobeden mogel kaj gotovega povedati, kako naj bi se to delalo. S toliko večjim veseljem so zdej sadjorejci to znajdbo sprejeli, ki se je v 10 letih na 3 različnih krajih popolnoma poterdila.“

„Leta 1844 sem jez grêdo, kjer sem cvetlice špogal, z enoletnimi leskovicami (leskovimi šibami) obsadil in sicer po navadni viži, da sem jih opognil in z obema koncoma v zemljo vtaknil. Kmali so se očesa teh vejic napele, pognale in 3 do 4 pavce dolge izrastlike naredile. Ko sem spodnji konec pod zemljo ogledaval, vidim zarastek, iz katerega se navadno koreninice delajo. Drugo spomlad ponavljam to skušnjo z

mnogim drugim lesovjem, sem pa veje tako globoko do zemlje pripognil, da so komaj zgornje očesa na sredi ven gledale. Večidel vse korenike so pognale in samostojne drevesca naredile. Lani smo v Kadolzburg-u to skusili z veliko mladikami, posebno sladkih jabelk, in med 10 nam je ta skušnja komaj pri 1 spodletela. Preteklo spomlad smo čez 60.000 taci mladik (natičev) na to vižo v zemljo vtaknili in sicer mnovega drevja. Zdej tedaj morem reči, da češnje, slive, hrast, bukva in še nektero drugo lesovje ne raste na to vižo, — nasproti pa z dobro vestjo zamorem terditi, da mirabelice in vse jablane in hruške se dajo po mladikah množiti. — Mesca rožnika lanskega leta je neki zdravnik na Francozkem ravno to skusil, pa s poletinskimi mladikami, ktere so poleti vtaknili v zemljo. — To leto pa so to, kar sem jez našel s pomladančicami, našli tudi v Belgii. Moje skušnje so tako gotove, da zastavim svoje poščenje za resnico, — pa, kakor povsod, je tudi tukaj treba: da se vse prav dela.

Od moža takosne veljave ne moremo misliti, da bi se bil pričo toliko zvedenih mož, ki so v omenjenem zboru bili, s prazno stvarjo bahal. Vredno je tedaj, da začno že letos umni sadjorejci in učitelji sadjorejstva skušati to, kar Dochnahl priporoča, — dobiček bi bil neprecenljiv, ako bi bili v stanu po ti kratki poti brez semena, brez divjakov in brez cepljenja množiti jabelka, hruske itd. Lepo prosimo: naj se to skuša, in skušnje potem naznanjajo po „Novicah“.

Za poduk in kratek čas.

Davki, ki si jih ljudje sami nakladajo.

Potratno lišpanje.

(Pogovor dveh sosedov.)

A. Spet, prijatel, te bom prosil, da mi posodiš kakih 50 goldinarjev.

B. Za božjo voljo! Pri tebi pa res nima dnar téka: saj si še le unidan potegnul lepo šumico za zelje, ki si ga v Terst prodal!

A. Res, da sem precej skupil, pa je kmali vse šlo. Za ženo in dekleta sem mogel v štacuni vsega zlodja kupiti; saj nimam pred miru.

B. Prijatel, kam pa bo to prišlo, če boš za cunje svoje družine toliko dnarja potrošal?

A. Vém, vém, da mi te presnete cunje zlo možno kolejo; pa kaj čem? Če ne kupim, se pa kislo derže in godernajo, da so dékle in hlapci lepše napravljeni.

B. Res je, da dékle že nosijo svilnate (židane) rute in krila iz dragega tibeta, hlapec pa sukno po 4 in 5 gold., al ravno to je žalostno, da gré kervavi dnar, ki si ga pošli prislužijo, po nepotrebnem lišpu rakom žvižgat, in da jim za bolezen in druge potrebe, kakor tudi na starost nič ne ostane; še hujše je pa to, da lišp zapelje marsikterega in marsiktero na krive poti, h tatvini in nepoštenem zaslužku. Da se zamore lišpati, je marsiktera ženska že prodala poščenje.

A. Ne rečem, da ne govoriš resnice — pa kaj pomaga, ker je zdaj svet tak!

B. Al pa mora tak biti? to je vprašanje. Jez mislim, da ne. Če bi le gospodarji in gospodinje hotle, bi bilo pri poslih kmali vse te potrate konec.

A. Pač radoveden sem slišati: kako? Po mojih mislih zoper to bolezen ni zeliša več; se je že preveč ukoreninila in preveč razširila po kmetih in po mestih. Pojdi v nedeljo v Ljubljano, in vidil boš, kako je tudi tam.

B. Prijatel! Ljubljane mi o tem nikar v misel ne jemlji! Saj to vsak tuji človek koj zapazi, kadar v Ljubljano pride, da se posebno ženstvo, naj je gospôsko ali negospôsko, tako nosi, kakor da bi jih bili fabrikanti najeli, da nosijo njih blago na ogled kazat. V Ljubljani ne potrebujejo fa-

brikanti tako imenovanih „Handlungsreisende“; že same Ljubljančanke opravljajo to službo, gospá ravno tako, kakor njena hišna, le da je una še veliko bolj drago oblečena, kakor ta.

A. Razloček pa mora vendar tudi biti. Gospodar in gospodinja se morata vendar od pošla ločiti, in kako drugač, kakor da še lepše oblačila nosita?

B. Lej! zdej si me sam napeljal na to, da ravno s pametnim razločkom bi gospodarji in gospodinje lahko storili konec presilnemu lišpu in vsim napakom, ki izvirajo iz spakovanja v oblačilih.

A. Tak povej mi že enkrat to skrivnost!

B. Po mojih mislih takole: Gospodarji in gospodinje naj bi se začeli nositi bolj po domače, in naj bi opustili vse, kar je čez pošteno, čedno oblačilo. Če ti pa rečem „po domače“ ne mislim, da bi srajca mogla iz hodnika, namesti sukna domač padvan ali kromraša biti, — z besedo „po domače“ razumem le bolj prosto obleko. Ko bi se gospodarji in gospodinje tako nosili, bi se lišpač ali lišparca koj poznala, da sta dekla ali hlapec, in če bi stanovitno vsi gospodarji in gospodinje tako ravnali, bi posli nazadnje spoznali, da so narobe svet, in konec bi bilo nezmerne lišpa.

A. Prijatel! Ti terjaš preveč od gospodarjev in gospodinj. Če bi v enem kraji tudi pet taci bilo, deset družih bi pa ne storilo tako, ker je znan pregovor, da obleka človeku veljavo daje, in da lepa sukna je bolj obrajtana kot borna.

B. Sosed moj! Ta pregovor velja le pri ljudéh, katerim Bog ni veliko v glavo dal, in pa pri pomehkuženih ljudstvih, ktere v tem človeške vrednosti išejo, kar fabrikant izdela in krojač pošije. Če bi ti Vertovcovo „povestnico“ bral, bi se lahko prepričal, da takrat, kadar so ljudstva naj bolj ob svoje moštvo in veljavo prišle, takrat je gizdavost, lišp in potrata vselej do verha priklopela. Če misliš, da je res, da obleka komu veljavnost daje, obleci svojega osla ali oslico v lepo oblačilo, obesi jima okoli vrata svilnato in pisano ruto, deni jima v ušesa zlate drage uhane, pokrij jima glavi s šegnim klobukom, obuj jima kopita z dragimi čevlji, odeni ju z atlasom ali žlahnim suknom — in povej mi: ali ne bota pri vsem tem osel osel in oslica oslica ostala?

A. To je vse res. Pa vendar je zdaj svet tak.

B. Ni res, da je vës svet tak, če ga je tudi polovica tacega. Pomisli le, da oče lože svojo hčer omoži, če ima kaj dote, kakor če je siromaštvo še tako nališpano. Včasih se pač kak tiček vjame na lišpane limance, pa to je le bela vrana. Boljši je, če oče svoje otroke lepo izreja, jim ne pripuša tako nespodobnega lišpa, in jim kaj prihrani. Gorje pa tudi možu, ki ženo dobi, kateri je obleka Bog!

A. Pa je nasproti vendar tudi gerdo, če otroci vmazani in stergani okoli letajo.

B. Prav imaš: gotovo je gerdo in kaže veliko zaničnost pri reji otrok, če so razcapani in umazani, ko bi lahko čedno napravljeni bili; snažnost je lepa čednost, pripomore k zdravju in dela človeka ljudem prijetnega. Tudi je potrebno, da se otroci ne pušajo stergani okoli hoditi, ker to je gerda nemarnost, ako ni hiša tako revna, da bi to móгло biti, in otrok se že od mladih nog navadi nemarnosti potem tudi v družih rečéh. Preskop oče je ravno tako napačen kakor tisti, ki svoji družini vse dovoli, česar želi.

A. Lepe resnice mi razkladaš, pa kaj pomaga! Svet je zdaj tako vaje in ne ti, ne jez ga ne bova preuredila.

B. Vém, da ne. Vendar pametna beseda ni brez vsega prida. Še ni vës svet tako spačen. Poslušaj dve prigodbi, ktere ti bodo dokazale, da se dá na svetu vendar še kaj opraviti; ena zadeva lišp, druga pijančevanje, od ktere sem v lanskim „Novicah“ govoril. V nekem kraji na Nemškem so se dekleta silo lišpale z oblačili iz tujih krajev; fantje so se pogovorili, da nobeden ne bo vzel druge v zakon kakor tako, ktera se z domačim blagom nosi. In